

آیین های نوروزی از منظر اسلام / ریشه های مذهبی و دینی عید نوروز

بسیاری از مراسمات عید نوروز علی رغم داشتن ریشه ملی، در مفاهیم اسلامی مورد تأکید واقع شده و این به دلیل هماهنگی آن سنت ها با مبانی عقلی و کمک به افزایش همبستگی ملی و انسجام است.

بسیاری از مراسمات عید نوروز علی رغم داشتن ریشه ملی، در مفاهیم اسلامی مورد تأکید واقع شده و این به دلیل هماهنگی آن سنت ها با مبانی عقلی و کمک به افزایش همبستگی ملی و انسجام است.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه_علی کریمی: از جشن ها و اعیاد کهن ایرانیان یکی عید نوروز می باشد که مردمان به مبارکی آمدن بهار و آغاز سالی نو، به جشن و شادی می پردازند. در پیدایش و آغاز نوروز، روایات تاریخی متعدد و افسانه های گوناگون وجود دارد که هر یک نظر خاصی نسبت به دیگری بیان می دارد. ما برای توضیح و تبیین اجمالی از نوروز، لغت نامه دهخدا را که جامع اقوال و مدارک گوناگون است انتخاب کردیم.

دهخدا درباره نوروز چنین می نگارد: «نوروز، روز اول ماه فروردین که رسیدن آفتاب است به نقطه اول حمل {...} روز اول فروردین که رسیدن آفتاب به برج حمل است و ابتدای بهار است {...} گویند خدای تعالی در این روز عالم را آفرید و هر هفت کوكب در اوج تدویر بودند {...} و آدم علیه السلام را نیز در این روز خلق کرد، پس بنابراین این روز را نوروز گویند.

و بعضی گفته اند که جمشید که او اول، جم نام داشت و عریان او را منوشلخ می گویند و سیر عالم می کرد، چون به آذربایجان رسید، فرمود تخت مرصعی بر جای بلندی رو به جانب مشرق گذارند و خود تاج مرصعی بر سر نهاده بر آن تخت بنشست. همین که آفتاب طلوع کرد و پرتوش بر آن تاج و تخت افتاد، شعاعی در غایت روشنی پدید آمد، مردمان از آن شاد شدند و گفتند: این روز نو است.

و گویند در این روز نیشکر به دست جمشید شکسته شد و از آن خورده شد و آبش معروف و مشهور گردیده و شکر از آن ساختند. بنابراین در روز نوروز خوردن شکر رسم شده و از آن حلویات ساختند و خوردند و هنوز آن رسم برقرار است.

بعد از این تعریف و توضیح در باب ریشه پیدایش نوروز بهتر است چند نکته را برای تبیین بهتر داستان نوروز بیان کنیم:

اول. ریشه مذهبی و دینی نوروز: باید توجه داشته باشیم که نوروز علاوه بر سنت های ملی، برگرفته از عقائد زرتشت و آیین ایرانیان باستان می باشد؛ چرا که خلقت آدم و یا پیدایش عالم در این روز، قطعاً ریشه در عقائد مذهبی آریایی ها دارد. همانطور که کتاب «نوروز تا نوروز» بیان می دارد: «زرتشتیان برای شادی و خشنودی فروهر های درگذشتگان خود که از ده روز پیش از نوروز به زمین فرود خواهند آمد، آماده استقبال و پذیرایی از آنان خواهند شد. به این ترتیب که از چند روز پیش از آن خانه و محل زندگی خود را پاک و تمیز می سازند.»

دوم. ریشه افسانه ای نوروز: بسیاری از نقل های تاریخی در باب پیدایش نوروز نه تنها از حقیقت برنیامده بلکه بر پایه افسانه ها بیان شده و جملات کتاب ها با «می گویند» یا «گفته می شود» آغاز می گردد و این بیانگر آن است که این افسانه ها به صورت سینه به سینه نقل شده و سند و مدرک معتبری ندارد. چنانکه خود دهخدا نیز می گوید: «برای پیدایش نوروز افسانه های بسیار نقل شده که هر چند اساطیر است اما تواتر آن اخبار، وجه تسمیه نوروز و همچنین قدمت انتساب آن به اعصار آریایی، نیک آشکار می گردد.»

جالب تر آنکه این افسانه ها و اساطیر گاهی در تناقض با یکدیگر نیز می باشند؛ به طور مثال دهخدا ابتدا روایتی را بیان می کند که در آن «نوروز، روز اول ماه فروردین که رسیدن آفتاب است به نقطه اول حمل» و بعد به روایت دیگری اشاره می کند: «خدای تعالی در این روز عالم را آفرید.» چگونه ممکن است در حالی که عالم هنوز خلق نشده، آفتاب به برج حمل برسد؟! مگر آفتاب جز عالم مخلوقات نیست؟!

سوم. عدم تعین نوروز در یک روز مشخص: در دوران ایران باستان، نوروز هیچ گاه به عنوان یک روز معین و ثابت در طول سال نبوده است و در هر دوره ای در گردش و نوسان به سر می برده. چنانچه نوروز در ایرانیان پیش از ساسانی اول بهار بوده است و در دوره ساسانی در فصول مختلف سال گردش می کرد و لذا در نخستین سال تاریخ یزگردی، نوروز

مصادف با شانزدهم حزیران رومی و تقریباً در اوایل تابستان بوده است. تا اینکه در حدود سال ۳۹۲ هجری قمری نوروز به اول حمل رسید و در سال ۴۶۷ نوروز به بیست و سوم برج حوت افتاد، یعنی هفده روز مانده به پایان زمستان، که در این سال به فرمان سلطان جلال الدین ملکشاه سلجوقی تقویم جلالی تدوین گردید و نوروز را در تحویل شمس به برج حمل تثبیت کردند و از آن تاریخ، یعنی سنه ۴۶۷ هجری قمری به بعد، سال شمسی حقیقی را ۳۶۵ روز و ۵ ساعت و ۴۸ دقیقه و ۴۶ ثانیه قرار دادند.؛

با بررسی پیدایش نوروز و در نظر داشتن این نکات، سوال اصلی که به ذهن آدمی خطور می کند، این است که نوروز و مراسم مربوط به آن چه جایگاهی در نظر اسلام دارند؟ و آیا اسلام به عنوان دینی الهی و جامع ادیان پیشین و منسوخ کننده تعلیماتشان، نوروز را به رسمیت می شناسد یا به دیده انکار به آن می نگرد؟

پیش از پاسخ به این پرسش باید متذکر شد که میزان و معیار سنجش یک روش و سنت پسندیده و ارزشمند در ادیان الهی و به خصوص اسلام، حیثیت و جنبه عقلانی آن است که موجب تحسین و یا تقیح آن روش و عادت و سنت می شود.

یک سنت به هر میزان که مطابق فطرت آدمی و عقل او باشد در نزد اسلام جایگاه و مرتبت بیشتری دارد. لذا پیامبر گرامی اسلام با در نظر داشتن نقش سنت ها و آداب و رسوم جوامع چنین می فرماید: «کسی که سنت و روش نیکویی را پایه گذارد، تا روز قیامت هر کس بدان عمل کند اجر و ثوابی به او می رسد.»؛

اسلام آنچنان آداب و رسوم و سنن قبل از خود را محترم می شمارد که احکامش به دو دسته تأسیسی و امضایی تقسیم می شود. احکام تأسیسی آن بخش از احکام الهی بوده اند که اسلام پایه گذار آن بوده است و تا قبل از آن در جامعه رواج نداشت؛ چه از طریق آداب و رسوم و چه از طریق تعلیمات ادیان پیشین. مانند حجاب اسلامی. اما احکام امضایی آن دسته از احکام می باشند که قبل ظهور اسلام در جامعه رواج داشته و توسط مردمان محترم شمرده می شده است و اسلام تنها مهر تاییدی بر آن زده است؛ مانند ماه های حرام.

با این مقدمه به خوبی روشن می شود که نگاه دین مبین اسلام شامل دو بخش سلبی و ایجابی می باشد:

ایجابی: بسیاری از مراسمات عید نوروز علی رغم داشتن ریشه ملّی، در مفاهیم اسلامی مورد تأکید واقع شده است و این به دلیل هماهنگی آن سنت ها با مبانی عقلی و کمک به افزایش همبستگی ملی و انسجام هر چه بیشتر جامعه خانواده محور است. به طور مثال دید و بازدید عید نوروز همان مفهوم صله رحم می باشد. این سنت نه تنها دارای ثواب اخروی و پاداش الهی است بلکه با از بین بردن کینه و کدورت ها بین خانواده ها، موجب افزایش محبت در جامعه مسلمین خواهد شد.

یا سنت پسندیده دیگری که در ایام منتهی به عید نوروز بسیار مورد توجه خانواده ها قرار می گیرد، خانه تکانی و تهیه لباس نو می باشد. این رسم ارزشمند آدمی را به یکباره یاد حدیث تامل برانگیز و گهربار پیامبر اکرم حضرت محمد مصطفی(ص) می اندازد که فرمود: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى بَنَى الْإِسْلَامَ عَلَى الْنَظَافَةِ»؛ خداوند تعالی اسلام را بر نظافت و پاکیزگی بنا نهاده است.

یکی دیگر از سنت های ملی «مذهبی که به صورت فرهنگی عمومی بین ایرانیان رواج پیدا کرده، رفتن بر سر مزار گذشتگان خود در پنج شنبه آخر سال می باشد.»؛ در این روز خانواده ها خوراک (پلو خورش)، نان، حلوا و خرما بر مزار نزدیکان می گذارند و بر مزار تازه گذشتگان شمع یا چراغ روشن می کنند. این رسم نیکو نیز در تعلیمات ارزشمند اسلام به کرات مشاهده می شود. چنانکه امام صادق(ع) فرمود: «پیامبر اکرم(ص) هر شب جمعه از میان اصحاب خود خارج می شد و به سمت قبرستان بقیع می رفت.»؛

سلبی: بدون تعارف یا اغراق باید به صراحت اذعان کرد که برخی آداب و رسوم مربوط به نوروز (چه قبل و چه بعد از آن) علاوه بر عدم تطابق با مبانی اسلام عزیز، دارای وجه عقلایی نیز نمی باشد. به طور مثال شب چهارشنبه سوری یا شب آخرین چهارشنبه سال یکی از این موارد می باشد. با وجود آنکه برخی پیدایش آن را در پیش از اسلام مورد تردید قرار داده اند، اما هر ساله با انجام مراسمی بی معنا و بی فایده علاوه بر رنجش و اذیت دیگران گاهی صدمات جبران ناپذیری به خودمان می زنیم که هیچ علت یا مسببی نداشته است الا خودمان. در حالی که ما به گذشته متمدن خودمان افتخار می کنیم اما جهانیان از منظر بیرونی بازتاب خارجی این فرهنگ و تمدن را خواهند دید که دولت جمهوری اسلامی ایران هر ساله باید بودجه عظیمی را صرف تبلیغات رسانه ای و تجهیز و آماده باش نیرو های انتظامی و آتش

نشانی بکند تا در آستانه سال نو کمی از میزان تلفات و خسارات کمتر بشود؛ در حالی که همین بودجه و آمادگی سراسری برای مواجهه با چهارشنبه سوری، می توانست صرف شناسایی و کمک به نیازمندان و مستمندان شود تا آنان نیز چون دیگران به استقبال نوروز بروند.

چه زیبا و عالمانه فرمود امیر المومنین(ع) : «ارزش و مقدار هر فرد به اندازه چیزی است که او را نیکو می شمارد.» ما نیز آنگاه تمدن تاریخی خود را به جهانیان خواهیم نمایاند که به جای آتش افروزی و ایجاد خطر برای خود و دیگران سنت های ارزشمندی چون روز درخت کاری و جشن نیکوکاری را هر سال باشکوه تر برگزار کنیم.

نتیجه گیری

دین اسلام به عنوانی دینی الهی و کامل، همواره بشریت را به فطرت خود دعوت کرده و فطرت الهی انسان را مرجعی برای قیاس اعمالش قرار داده است. یکی از مظاهر این فطرت درونی آدمی عقلانیت او می باشد. عقلانیتی که ملاک رفتار، اعمال و کردار انسان است. دین مبین اسلام نیز با محور قرار دادن عقلانیت، هر آن چیزی را که به سعادت و اکمال آدمی منتهی بشود مورد تایید و استقبال قرار داده و هر آنچه را که به نوعی موجب فساد آدمی، خانواده و در نهایت اجتماع بشری بشود، از خود دور داشته است.

همین نگاه ویژه به عید باستانی نوروز و یا سایر اعیاد و آداب و رسوم ملی وجود دارد. همانطور که با ذکر موارد متعدد نشان دادیم مفاهیم والای انسانی که ریشه در فطرت الهی انسان دارد خود را گاه در تعلیمات دینی نشان می دهد و گاه در سنت های ارزشمند ملی؛ گاه نام دید و بازدید به خود می گیرد و گاه نام صله رحم. در هر حال وجه مشترک هر دو عنصر عقلانیت و فطری بودن می باشد که می توان با افزایش آگاهی نسبت به آموزه های والای اسلامی و مطالعه درباره سنن ارزشمند ملی آنها را تشخیص داد و هر چه بیشتر نسبت به کیش و آیین خود افتخار نمود.